

Aktuality v právu

Rozhodnutí Ústavního soudu ve věci církevního zákona

KATEŘINA ŠIMÁČKOVÁ

Ústavní soud ČR rozhodl 27. 11. 2002 o zrušení některých ustanovení zákona č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností. Už v průběhu legislativní procedury při schvalování tohoto zákona bylo zřejmé, že zákon nebyl jednoznačně akceptován. Se zákonem nesouhlasili zástupci církví ani opoziční poslanci v Poslanecké sněmovně, byl zamítnut Senátem a prezident vůči němu uplatnil suspenzivní veto. U tak kontroverzního zákona, který poměrně značně mění právní status řady subjektů, mění i další zákony a mění i povinnosti a oprávnění státní správy a není nikterak urgentní, je s podivem, že zákonodárce neposkytl žádné *vacatio legis* (doba mezi publikací zákona a jeho účinností) a nezískal souhlas se zákonem u nejvýznamějších církví působících v zemi, jichž se zákon týká v prvé řadě.

Skupina jednadvaceti senátorů se obrátila k ústavnímu soudu s návrhem na zrušení celého zákona nebo jeho některých částí s tím, že argumentovala tím, že zrušený zákon č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a o postavení církví a náboženských společností poskytuje vyšší standard lidských práv oproti napadenému zákonu, přičemž vývoj prováděcí právní úpravy v oblasti základních práv a svobod by neměl určitý dosažený standard základních práv omezovat (zužovat), nýbrž naopak rozšiřovat. Napadený zákon, resp. jeho části byly navrhovateli shledány v rozporu s úpravou náboženských svobod v Listině základních práv a svobod (dále jen Listina), zejména s ustanovením čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Pokud Listina umožňuje církvím a náboženským společnostem, aby si nezávisle na státních orgánech zřizovaly církevní instituce a spravovaly své záležitosti, nemůže podle navrhovatelů stát natolik ingerovat do jejich svrchovaných práv, že by stanovoval, kdy vzniká právní subjektivita církví nebo které církevní instituce mohou mít právní subjektivitu udělenou jim církvemi a náboženskými společnostmi a které nikoliv a dokonce zbavovat církevní instituce právní subjektivity. Velmi podstatné pro další vývoj církevních právnických osob byl pak rovněž návrh na zrušení omezujícího ustanovení, které znemožňuje církevním právnickým osobám vykonávat zdravotnické a sociální služby opět pro rozpor s ochranou náboženských práv. Bylo navrženo rovněž zrušení některých ustanovení znemožňujících podnikání církví a ustanovení umožňujících v řadě pří-

padů státu zrušit církev či církevní právnickou osobu či nepřiměřeně ingerovat do jejich vnitřního života.

Předseda Poslanecké sněmovny Václav Klaus se vyjádřil tak, že je podle jeho názoru zákon v souladu s ústavním pořádkem České republiky, a dovedl nesprávný závěr, že by v případě zrušení napadeného zákona „obživl“ zákon původní. Z právní úpravy i konstantní judikatury Ústavního soudu ČR však jednoznačně vyplývá, že v případě zrušení zákona či jeho ustanovení dojde pouze ke zrušení příslušného ustanovení nebo zákona, nikoli ke znovuoobnovení původní úpravy. Senát ve svém vyjádření potvrdil, že při projednávání napadeného zákona v Senátu bylo shledáno, že s ním nesouhlasí řada významných subjektů, jimž je předmětná právní úprava adresována, a že dosavadní úprava je vhodnější, převážil názor návrh zákona zamítnout. Ministerstvo kultury ČR poukázalo na to, že spatřuje za nebezpečné pro suverenitu státu, aby vnitřní předpis církví konkuroval právnímu řádu státu. Demokratickým základům státu se přičítá to, že by byla uděleny výhody církvím, jež nepředstavují ani většinu obyvatelstva. Ministerstvo kultury dále upozorňuje, že nový zákon liberalizuje přístup k registraci pro málo početné církve a zajišťuje ochranu práv třetích osob.

Ústavní soud návrhu senátorů zčásti vyhověl tak, že některá ustanovení zrušil a u části ustanovení sice nedošlo k jejich zrušení, Ústavní soud ČR však uvedl, že upřednostňuje ústavně konformní výklad těchto ustanovení a tento výklad provedl v souladu se zájmy církví a náboženských společností. Postup je rovněž legislativně nejvhodnější, neboť nevyžaduje aktuálně jakoukoli další novelizaci předmětného zákona. Zákon i po zrušení níže uvedených ustanovení může fungovat a Ústavní soud vyložil, jak by jej státní orgány měly správně a v souladu s Listinou základních práv a svobod aplikovat.

Ústavní soud ČR tedy zrušil ustanovení § 6 odst. 2, ustanovení § 21 odst. 1 b), část ustanovení § 27 odst. 5 věty druhé: „dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti“ a ustanovení § 28 odst. 5 zákona o církvích a náboženských společnostech. Toto rozhodnutí se stalo účinné okamžikem vyhlášení ve Sbírce zákonů, tedy 13. 1. 2003.

Všichni přítomní soudci byli pro toto znění rozhodnutí, pouze soudce Holländer a Malenovský měli výhrady k níže uvedenému odůvodnění, avšak s nálezem rovněž souhlasili. Soudcem zpravodajem pro tuto věc byl Antonín Procházka.

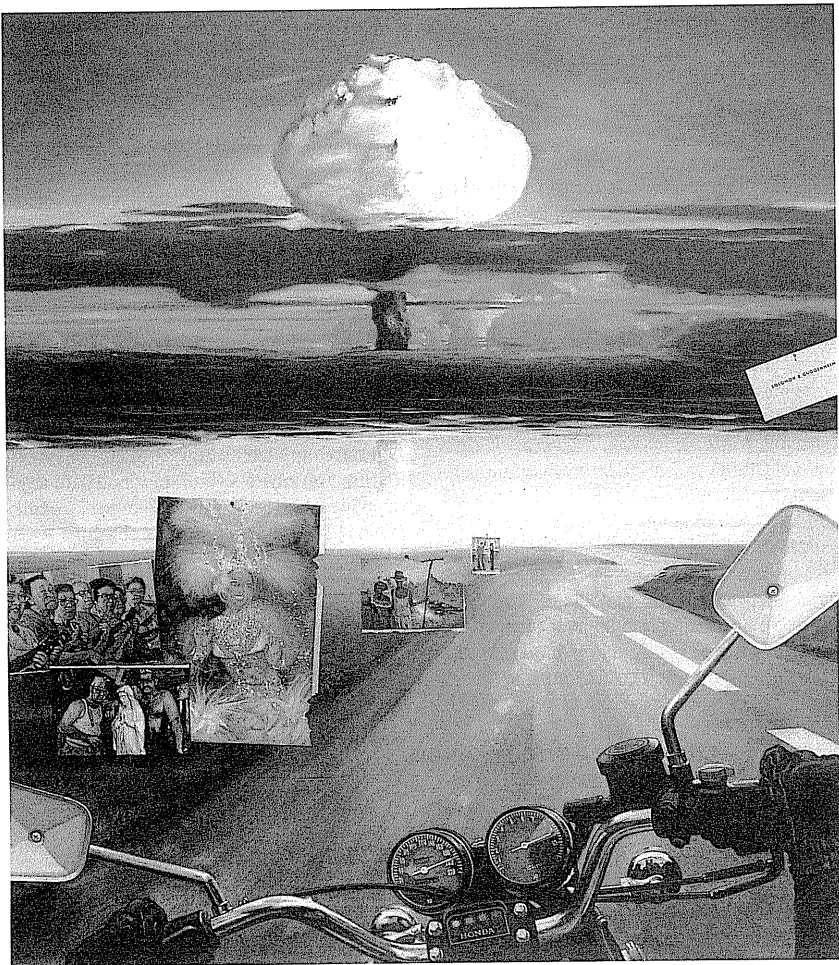
Soud své rozhodnutí zdůvodnil tak, že náš stát je povinen dle čl. 2 odst. 1 Listiny akceptovat náboženský pluralismus a oddělení státu od náboženského vyznání, je rovněž povinen tolerancí k náboženstvím svých občanů v souladu s čl. 15 a 16 Listiny. Stát je povinen do náboženského života svých občanů zasahovat co nejméně. Pokud pak česká Listina poskytuje vyšší standard lidských práv než mezinárodní úmluvy či jiné stá-

ty, je třeba se řídit Listinou. Zde měl soud na mysli zejména ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny, které stanoví, že si církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti a zřizují veškeré církevní instituce nezávisle na státních orgánech. Z pohledu těchto ustanovení Ústavní soud ČR zrušil § 6 odst. 2 zákona (stát naděluje právní subjektivitu církevním právníkům osobám a ty smějí provozovat pouze náboženskou činnost, nikoli jiné činnosti) právě pro rozpor s tímto ustanovením Listiny. Ústavní soud sice nezrušil § 6 odst. 1 zákona (stát uděluje právní subjektivitu církvím), neboť umožňuje ústavně konformní výklad, že se toto ustanovení nevztahuje na již existující církve, které jsou mezinárodněprávně státem uznány, např. na římskokatolickou církev. Pokud jde o církevní právnícké osoby, Ústavní soud ČR výslovně zdůraznil, že zůstává pouze evidenční povinnost státu vůči církevním právníkům osobám a že stát nemá právo registrační. Tedy že stát musí zaevidovat každou řádně zřízenou církevní právníckou osobu, přičemž právní subjektivitu této církevní právnícké osobě uděluje sama církev. Jednoznačně pak soud definoval, že pokud Listina v čl. 16 odst. 2 umožňuje církvím zřizovat si své instituce, má se tím samozřejmě na mysli i to, že je to církev, kdo těmto institucím uděluje právní subjektivitu. Stát je pouze z důvodů ochrany práv třetích osob a právní jistoty povinen provést evidenci těchto právníckých osob. Mezi práva církví a náboženských společností patří i „působení ve světě“, tedy i jejich charitativní, vyučovací a další činnosti. Církevní právnícké osoby tedy veškeré tyto další „světské“ činnosti církví mohou provádět. Vznik církevní právnícké osoby či její právní subjektivita tedy není podmíněna státní evidencí. Státní evidence má pouze deklaratorní charakter. Toto odůvodnění pak vedlo i ke zrušení ustanovení § 28 odst. 5 zákona.

Ve věci podnikání církví a náboženských společností Ústavní soud uvedl, že výčet možností, odkud církve a náboženské společnosti čerpají své příjmy (v § 27 odst. 4 zákona), je pouze demonstrativní, a proto není nutné toto ustanovení rušit, ačkoli je nadbytečné. Příjmy církví a náboženských společností tedy mohou být čerpány i z jiných zdrojů než uvádí zákon. Soud dále konstatoval, že církve a náboženské společnosti svůj majetek, své příjmy i své zisky mohou použít i k vyzařování náboženských hodnot navenek, a proto zrušil ustanovení § 27 odst. 5 část: „dosažený zisk smí být použit jen k naplnění cílů činnosti církve a náboženské společnosti.“

Ústavní soud rovněž zrušil § 21 odst. 1 b, který umožňoval zahájit řízení o zrušení oprávnění k výkonu zvláštních práv, pokud církev nezveřejňuje každoročně výroční zprávu. Zrušené ustanovení umožňovalo odnětí práva církvi nebo náboženské společnosti vyučovat náboženství na státních školách, uzavírat církevní sňatky nebo zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními jen z toho důvodu, že registrovaná církev nebo náboženská společnost každoročně nezveřejňuje výroční zprávu. Tato úprava podle názoru Ústavního soudu zjevně nerespektuje princip pro-

porcionality, podle něhož by měla zákonná úprava důsledně zachovávat vyváženost vztahu mezi porušením práva ze strany církve a náboženské společnosti na straně jedné a mezi uplatněnou sankcí státem na straně druhé. V daném případě však zmíněná proporcionalita není zachována, protože za pochybení církví a náboženských společností v oblasti výhradně informační povinnosti následuje sankce, spadající svou povahou do oblasti náboženské činnosti. Jde tedy o rozpor citovaného omezení s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle něhož při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro která byla stanovena.

Theodor Pištěk, Krajina s Hondou I, 1977